

Memòria de Jordi Sarsanedas

La meva primera imatge de Sarsanedas és de fa cinquanta anys, exactament, del 13 de març del 1957. Aquell dia, l'Agrupació Dramàtica de Barcelona va estrenar al Palau de la Música la *Primera història d'Esther*, que ell va dirigir i en la qual, a més, feia el paper de l'Altíssim, el personatge que no sols obre i tanca la «improvisació» titellesca, amb dos monòlegs esplèndids, sinó que condueix l'acció donant, segons els casos, la paraula al poble de Susa o al mític de Sinera. I encara el recordo, amb la seva enorme còrpora humana i amb el seu deambular pausat i basculant, dient el de clausura amb veu reposada, profunda, remarcant amb nitidesa cada lletra, i sobretot, cada *o* oberta. O cada ve baixa. En un món petit com el nostre, segur que ens havíem vist abans i gairebé segur que havíem tingut ocasió de parlar, però no ho recordo. Quan jo estudiava i començava a descobrir la tramoia literària, ell era lector a la universitat de Glasgow i Joan Triadú, el seu gran amic, a la de Liverpool. I tots dos tenien, per a nosaltres, simples postulants, el prestigi dels absents, i a més, dels absents amb tarja d'identitat. Eren redactors de la revista *Ariel*, un dels nostres miralls. Havíem llegit una petita novella subterrània, *El silenci de la mar*, de «Vercors», traduïda anònimament per Sarsanedas. O els poemes d'*A trenc de sorra*. I, a través de Triadú, amb qui havíem establert contacte gràcies a una companya de curs, parenta seva, ens havia enviat un poema per a un succedani de revista literària que publicàvem a la Facultat de Lletres i que va acabar en punta el 1951.

Al llarg de la nostra vida, vam coincidir en moltes aventures sovint a meitat de camí de la literatura i l'agitació. Érem més o menys de la mateixa lleva, compartíem uns mateixos afanyos i, per tant, ens movíem en uns mateixos escenaris. Sens dubte, els moments de relació més intensa, o almenys, els que em van permetre d'entreveure el gruix de la seva humanitat, van ser a la redacció de *Serra d'Or*, a la Institució de les Lletres Catalanes i a l'Institut d'Estudis Catalans, i més en con-

cret, a la Fundació Rodoreda. Sarsanedas va ser secretari de redacció de *Serra d'Or*, si no vaig errat, des del 1964 fins a la seva jubilació, i jo, a més de col·laborar-hi amb una relativa assiduitat des dels primers números, vaig formar part del consell consultiu entre 1965 i els primers setanta. Va ser, sobretot, en aquesta mitja dotzena d'anys, que vam tenir per primer cop un tracte de tu a tu, si no diari, permanent i que em va permetre de seguir l'enorme feina que duia a terme entre bastidors. Per exemple, la persecució, lectura i correcció dels originals i, per damunt de tot, la composició i disseny de la revista, que, amb uns mitjans de misèria, havia de combinar la singularitat i la bellesa gràfica amb les expectatives d'un públic lector, per definició, exigent i heterogeni. I, amb la feina anònima, la de pacificació i consens. El consell, si més no el de la meua època de conseller, era fruit d'un pacte entre gent de religions ideològiques i artístiques molt diverses, i per tant, formava una mena d'àgora difícil de governar. Es reunia un cop cada mes i debatia no sols el número que acabava d'aparèixer o el que estava en marxa, sinó també els que estaven tot just en vies de preparació. I, molt sovint, les reunions es convertien en una autèntica olla de grills, cada grill defensant amb passió la seva veritat ideològica. O la seva veritat artística, tant se val. I el pare Maur Boix, com a director, i ell, com a secretari redactor, havien no sols de posar ordre, sinó de buscar una sortida de compromís. Va ser en aquestes circumstàncies que vaig poder descobrir un dels seus trets més definidors: la discreció i la voluntat de pacte, i amb ells, no sé si dir que inevitablement, la indecisió. Per això les qüestions solien allargar-se d'un mes a l'altre. I, al capdavant, resoldre's soles. O perdent-se en l'infinit.

Gràcies a *Serra d'Or*, vam començar a intercanviar-nos, com si fossin cromos, les col·laboracions en les empreses que animàvem, cada un, pel seu compte i que, en el fons, compartien una mateixa fe, la d'obrir les portes de la literatura catalana a les grans majories. Per exemple, per a EDIGSA, fundada el 1961, Sarsanedas va pilotar, en plena explosió discogràfica, una «Col·lecció Literària», que, entre 1962 i 1968, va editar una sèrie, per a mi excepcional, de poesia, presentada pels eximis del gremi i amb la veu dels mateixos autors, com en els casos de Foix, Pere Quart i Espriu, amb la d'actors i escriptors professionals, com en els de Joan Alcover, Salvat-Papasseit i Màrius Torres, o barrejant la veu d'autors i actors, com en els de Riba i Sagarra. Sarsanedas, que, amb Palau Fabre, va posar veu als versos de Salvat i ve fer la presentació de Pere Quart, em va encarregar una antologia de la poesia catalana contemporània, d'Aribau a Espriu, que, fent-me ressò de les necessitats del carrer, vaig muntar al voltant d'un argument, per entendre'ns, històrico-patriòtic o històrico-social i que va ser publicada el 1967 amb la veu de Núria Espert. Per la meua banda, li vaig demanar per a l'«Antologia Catalana», d'Edicions 62, el pròleg per a la primera edició del *Cop de vent*, de Carner, i una nota sobre la seva direcció de la *Primera història* per a la segona edició de l'obra

espriviana. El tercer pròleg que li vaig demanar, però, per a un assaig de Serrahima sobre Proust se li va encallar, segons ell, en plena elaboració. I, per frenar la inquietud de Serrahima, que m'assetjava personalment, per carta o per telèfon, demanant-me notícies, vaig haver d'acabar assumint-ne jo la responsabilitat.

Paral·lelament a la feina d'actor i de director teatral, de secretari-redactor de *Serra d'Or* i d'activista i divulgador discogràfic, Sarsanedas va fer tota la vida, amb un breu parèntesi que va treballar a Milà en una empresa comercial, de professor de llengua i literatura, primer, al Liceu francès, i després de l'escissió, a l'Aula del senyor Pere Ribera, i fins va fer de professor de dicció a l'Agrupació Dramàtica de Barcelona. I, tant en un lloc com en l'altre, es va guanyar una merescuda fama d'expert en llengua, i especialment, en llengua catalana. D'aquí que, en produir-se l'expansió de la UAB, el cridéssim a formar part del Departament de Filologia. Hi va estar, però, malgrat la seva bona sintonia amb els estudiants, poc temps, si recordo bé, no més d'un parell de cursos, depassat pel volum i la dispersió de la seva agenda. Tanmateix, va ser sempre present a la universitat, si no com a professor, com a matèria d'estudi. I, quan jo ja havia baixat a la de Barcelona, el vaig invitar a llegir, comentar i discutir a la meua classe els *Mites*. Va ser una experiència impagable. I alguns dels qui hi van assistir encara m'ho recorden. A més, un dels estudiants del curs, la poetessa Anna Dodas, desapareguda de mala manera fent autoestop, camí d'Itàlia, per les carreteres del sud de França, li va dedicar la seva tesi de llicenciatura. I, uns anys més tard, un altre estudiant, aquest procedent de Roma, Francesco Ardolino, li va dedicar la primera tesi de doctorat.

A partir de la instauració de la democràcia, i per raons molt personals, que un dia, en insinuar-li, em va confirmar i en les quals no entraré, la seva capacitat de consens el va dur a presidir el PEN Club català i l'Ateneu Barcelonès i a fer de degà de la tot just recreada Institució de les Lletres Catalanes. De les tres, només vam coincidir en la tercera. No he estat mai soci del PEN, tot i que, en els anys seixanta, vaig intervenir en l'intent de recuperació impulsat per Batista Roca, Aramon i Joan Colomines. I, pel que fa a l'Ateneu, el meu lloc de treball durant molts d'anys, em va invitar, cosa que li vaig agrair pel que significava, a fer la conferència d'inauguració del curs 1999-2000. Per contra, a la Institució de les Lletres, vam coincidir en la junta, ell, com a degà, i jo, com a delegat de l'Institut d'Estudis Catalans. I vam realitzar dos viatges, per a mi, memorables, tots dos, el 1991, un a Tòquio, el mes de maig, i l'altre, el mes d'octubre, a la Fira de Frankfurt. En les sessions reglamentàries, que es feien més o menys cada mes i en les quals discutíem els negocis, alhora, més rutinaris i més volàtils, vaig retrobar el Sarsanedas de la redacció de *Serra d'Or*, és a dir, el Sarsanedas dubitatiu i indecís que, tanmateix, invertia tot el seu capital a resoldre amb un compromís els enfrontaments més crispats. No sé ni puc entrar en els alts i baixos del seu deganat, però recordaré que, durant el seu mandat, es va organitzar una exposició del llibre català que no

sols va rodar per tot el país, sinó que va saltar les seves fronteres. I va ser amb aquest motiu que vam coincidir a Tòquio, en unes jornades organitzades per la Universitat de Sòfia, regentada, si no vaig errat, pels jesuïtes, i a la Fira de Frankfurt, dedicada monogràficament a la cultura espanyola, amb una notòria representació catalana, en la composició de la qual vaig participar gràcies a Oriol Pi de Cabanyes, aleshores secretari de la Institució. D'aquests viatges, recordo, sobretot, la nit que, a Tòquio, vam aconseguir de fugir del marcatge implacable de la intèrpret i vam deambular sols i a l'atzar per avingudes multitudinàries i lluminoses o per petits carrers interiors estrets i solitaris fins que vam topar amb una *trattoria* en la qual pensàvem sopar en italià o, a tot estirar, en anglès, i on vam haver d'escollir a dit en un menú, tot ell, en japonès. I l'escapada d'un dia a la ciutat de Heidelberg, en companyia de la meva dona i d'una amiga seva, com ella, bibliotecària, les llargues passejades per un Haupstrasse a vessar de vianants i de botigues, el riu Neckar, els sumptuosos palaus barrocs i la seva pedra de color magenta i la pujada al castell, i des del castell, la contemplació de la seva majestuosa panoràmica.

L'última aventura compartida va ser a l'Institut d'Estudis Catalans, més que en els plens, sempre multitudinaris i dispersos, en la Fundació Mercè Rodoreda. Ell, de la Secció Filològica, i jo, de la Històrico-Arqueològica, juntament amb Joan Triadú, de la de Filosofia i Ciències Socials, vam formar part, des que va ser constituïda el març del 1992, del seu comitè científic, i per tant, del seu patronat. I, amb l'ajut de Marta Viñuales, secretària, alhora, del comitè i del patronat, vam dissenyar, posant-hi cada un la seva passió, Triadú i jo, la crítica i la vehemència, i Sarsanedas, la bonhomia i l'esperit de concòrdia, una política destinada a gestionar els drets d'autor, a conservar i classificar els seus papers adquirits per l'Institut el mateix 92, a organitzar una biblioteca especialitzada i a fomentar l'estudi i la difusió de l'obra. D'aquí que, cada any, la Fundació convoqui un premi i uns ajuts de treball, en els quals han participat aprenents i estudiosos de tot el món, cada un, amb les seves obsessions i la seva llengua. I d'aquí que publiqui dues sèries, una, amb textos inèdits o desconeguts de l'autora, i l'altra, amb estudis literaris o bibliogràfics. Malgrat la malaltia, Sarsanedas, mentre va poder, no va deixar mai d'assistir a les reunions i de comprometre's en totes les feines que en derivaven, com, per posar un cas, el seguiment puntual dels becaris. I encara recordo la seva disponibilitat, ja molt desenquadrada per la malaltia, el dia que vam començar a pensar en el centenari del naixement de la novel·lista. La darrera vegada que el vaig veure, el juny de l'any passat, va ser a l'hospital. Hi vaig coincidir amb Jordi Carbonell. I encara ens va reconèixer i vam poder sostenir un repunt de conversa ni que fos amb moltes absències. I amb veu apagada.

Sarsanedas era un tipus culte i de gust refinat, educat i generós, d'una sensibilitat sempre a flor de pell. Va tenir tres devocions: la pintura, el teatre i l'escriptu-

ra. La devoció per la pintura, la va realitzar a través del grafisme. O de comentaris orals, o no, d'una subtil lucidesa, com els publicats a *Serra d'Or* entre 1988 i 1997 i recollits, el 2004, en les *Paraules per a unes imatges*. La del teatre, a través de l'Agrupació Dramàtica i d'EDIGSA. I va convertir l'escriptura en el seu gran centre d'operacions. De fet, de jove, va escriure, si no copiosament, amb una relativa regularitat, després, ho va fer amb molts parèntesis de silenci, la feina del dia a dia, em deia, no li deixava tenir ni el temps ni l'humor necessaris per fer-ho, i ja jubilat, com si pressentís la mort i volent omplir sobre la marxa els parèntesis, va reprendre amb decisió l'escriptura. D'aquí que, en conjunt, la seva sigui, per dir-ho d'alguna manera, la quinta essència d'una obra. Justa, madura, intocable. Crec que Sarsanedas és un gran prosista, si bé molt singular, i per extensió, un poeta i un novellista, també molt singulars. I que els seus moments més brillants i més significatius neixen just en la frontera dels uns i dels altres. Per a mi, els *Mites* són el seu gran llibre, i ho dic demanant permís al seu darrer recull de contes, *Una discreta venjança*, una autèntica meravella. En aquest sentit, tinc l'orgull d'haver-los rescatat el 1976, quan encara quedaven exemplars de la primera edició apareguda el 1954 i que ell mateix va haver de comprar per signar lliurement el nou contracte. I tinc l'orgull no sols d'haver-ne fet una tria per a les edicions bibliofíliques de Miquel Plana, sinó d'haver incorporat el total dels seus contes a la meua sèrie de les «Millors Obres de la Literatura Catalana». Sens dubte, els contes, i amb els contes, els poemes i les novel·les, a meitat de camí de la realitat i el somni, de la imaginació i el detallisme mecànic del dia a dia, són hereus privilegiats dels nous espais oberts per les Avantguardes franceses, des d'Apollinaire a Breton, i des de Breton a Sartre. I, a la vegada, de la voluntat de construcció verbal del nostre Noucents, de Carner i Riba a Foix. D'aquesta concurrència de factors, procedeix la seva alta temperatura lírica. I, al capdavant, la seva prodigiosa originalitat.

JOAQUIM MOLAS
Fundació Mercè Rodoreda
Institut d'Estudis Catalans